

УДК 378. 147

Світлана Ізбаи,
Віталій Неліна

ПСИХОДИДАКТИЧНІ УМОВИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті автори розкривають сутність поняття «інтерактивне навчання», аналізують зміст діяльності учасників інтерактивного навчання на кожному етапі заняття, визначають психодидактичні умови ефективної організації інтерактивного навчання студентів педагогічного університету.

Ключові слова: *інтерактивне навчання, рефлексія, саморозвиток, презентація, емоційний клімат, компетенції, інтерактивні методи, взаємодія.*

Постановка проблеми. Нові цивілізаційні виклики, швидкі зміни, які відбуваються в сучасному суспільстві, закономірно висувують нові вимоги до професійної підготовки фахівців, зокрема майбутніх вчителів. Проблема підготовки вчителів-професіоналів, здатних до виконання соціального замовлення суспільства – виховання підростаючого покоління, конкурентоспроможного на ринку праці, готового до постійного вдосконалення свого професійного рівня, – набуває все більшої актуальності. Перехід від знансцентричної моделі освіти до культуровідповідної вимагає застосування нових методів, технологій навчання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів. Важливе місце належить інтерактивним методам навчання студентів, які сприяють посиленню комунікативної спрямованості навчального процесу, встановленню професійних зв'язків, наближують процес навчання до реального процесу професійного спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми. Поняття «інтерактивність», «інтерактивне навчання», «інтерактивні методи й методики навчання», «інтерактивні технології» все більше використовуються в статтях і наукових працях з педагогіки, у розділах навчальних посібників, що описують процес навчання як спілкування, кооперацію, інтеграцію, співробітництво рівноправних учасників. Дослідженню інтерактивних методів і форм, їх ролі й дидактичного потенціалу присвячені роботи багатьох вітчизняних педагогів-дидактів, зокрема О. По-метун, Л. Пироженко, Г. П'ятакової, О. Пехоти, Н. Побірченко, Г. Селевка, С. Сисоєвої, Ю. Сидоренка та ін., а також закордонних вчених Т. Альберг, К. Роджерс, Л. Б्राдфорд, К. Бенне, Дж. Стюарт, К. Фопель та ін. У працях Л. Варзацької, О. Горошкіної, О. Єльнікової, О. Ісаєвої, Г. Коберник, О. Коберник, О. Комар, Л. Кратасюк, Г. Кривчикової,

М. Олійник, А. Фасолі, Л. Щербини та інших дослідників приділена увага основним характеристикам інтерактивних методів, визначені переваги над традиційними, подані правила використання інтерактивних технологій.

Науковцями і практиками визнано, що набуття знань, професійних компетентностей, формування вмінь і навичок, розвиток особистісних якостей у студентів є більш ефективними, якщо в навчальному процесі вищої школи використовуються інтерактивні форми і методи.

Виокремлення невирішених частин загальної проблеми. У сучасній педагогічній науці накопичений досить значний досвід організації інтерактивного навчання як учнів, так і студентів. Однак проблема вивчення необхідності та доцільності використання інтерактивних методів навчання у вищому навчальному закладі, розробка нових методів інтерактивного навчання, дослідження їх впливу на професійне становлення майбутніх фахівців досі залишається актуальною і потребує подальшого вивчення.

Мета статті полягає у визначенні психодідактичних умов ефективного організації інтерактивного навчання студентів педагогічного університету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед найважливіших компетенцій сучасного фахівця визначають: уміння діяти в межах погоджених цілей і завдань; уміння погоджувати свої дії з діями партнера (враховувати думку іншого); уміння жити разом: кооперуватися, йти на компроміс; уміння самостійно розвиватися, якщо здібності не відповідають сучасним вимогам. Формування й розвиток таких компетенцій забезпечує інтерактивне навчання.

В іншомовних словниках слово «інтерактивність» подається як похідне з англійської мови. «Inter» – поміж-, серед-, взаємо-, «act» – діяти, отже «Interact» – взаємодіяти. У психології інтеракція – це здатність взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу з чим-небудь (наприклад, з ком'ютером, навчальним засобом тощо) або ким-небудь (людиною), а соціальна інтеракція – процес, при якому індивіди під час комунікації, що відбувається у групі, своєю поведінкою впливають на інших індивідів, викликаючи відповідні реакції. Психологами підкреслюється, що більшість ефективних змін в установках, мотивації і поведінці людей легше здійснюються у групі.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної активної взаємодії всіх учнів. Інтерактивне навчання, на думку О.І. Пометун, Л.В. Пироженка, – це «співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співро-

бітництва» [5, с. 9]. А.О. Вербицький зазначає, що інтерактивні методи навчання являють собою перехід від переважно регламентованих, алгоритмізованих програмових форм і методів організації дидактичного процесу до розвивальних, проблемних, дослідницьких, пошукових, які сприяють формуванню пізнавальних мотивів та інтересів [2, с. 36].

Як зауважує О. Біляковська, в умовах інтерактивного навчання шляхом активної взаємодії студентів створюється атмосфера співпраці, забезпечується проблемність та активність навчально-пізнавальної діяльності студентів, відбувається співнавчання, взаємонавчання, індивідуалізація, досліджуються проблеми та явища, формується культура наукового пошуку, підвищується мотивація. Все це є важливим для студентів педагогічних спеціальностей, які у майбутньому самі будуть організовувати навчально-виховний процес на засадах інноваційності [1, с. 57].

С.О. Сисоева інтерактивне навчання дорослих визначає як такий спосіб організації їх навчально-пізнавальної діяльності, що здійснюється з урахуванням інтересів і запитів, життєвого і професійного досвіду учня-дорослого у формах партнерської взаємодії всіх суб'єктів навчального процесу. Інтерактивне навчання дорослих спрямоване на забезпечення спільного процесу пізнання, отримання знань, умінь, навичок, здобуття необхідних компетенцій у спільній діяльності через діалог, полілог учнів-дорослих між собою й викладачем, а також через пряму взаємодію з навчальним оточенням або навчальним середовищем, що забезпечує високий рівень мотивації до навчання і моделює реальність, у якій учасники знаходять для себе галузь застосування набутого досвіду [6, с. 37].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку педагогічної теорії поняття «інтерактивне навчання» здебільшого розглядається як: навчання, побудоване на взаємодії учня з навчальним оточенням, навчальним середовищем; навчання, що ґрунтується на психології людських взаємин і взаємодій; навчання, сутність якого полягає в організації спільного процесу пізнання, коли знання здобуваються в спільній діяльності через діалог, полілог учасників між собою й викладачем.

Доведено, – підкреслює І.А. Зимня, – що внутрішньогрупова співпраця підвищує ефективність навчання на 10% у порівнянні з індивідуальною роботою [3, с. 409]. Однак для організаторів інтерактивного навчання, крім навчальних цілей важливо, щоб в процесі взаємодії усвідомлювалась цінність інших людей і формувалась потреба у спілкуванні з ними, у їх підтримці.

Групова форма навчання, на думку зарубіжних вчених, дозволяє одночасно вирішувати три основні задачі:

- конкретно-пізнавальну, пов'язану з безпосередньою навчальною ситуацією;
- комунікативно-розвиваючу, у процесі вирішення якої відбувається вироблення основних навичок спілкування всередині і за межами групи;

- соціально-орієнтаційну, спрямовану на виховання громадянських якостей, необхідних для адекватної соціалізації особистості у суспільстві.

У групі інтерактивного навчання для успішної діяльності необхідно реалізувати дві основні функції: вирішення поставлених задач та здійснення підтримки членам групи в процесі спільної діяльності. Навчальна взаємодія буде ефективною в тому разі, якщо реалізуються в рівному ступені обидві функції в процесі взаємодії.

У реальній практиці навчання викладач націлений в основному на вирішення навчальної задачі. Така децентрація навчальної взаємодії виправдана за традиційного способу навчання. Але при організації групової інтерактивної роботи ефективність навчання багато в чому залежить від сприятливого емоційного клімату мікрогрупи. І.А. Зимня називає це психологічним контактом, або «спільністю психічного стану, викликаного порозумінням у спільній діяльності, що пов'язано з взаємною зацікавленістю й довірою один до одного суб'єктів взаємодії» [3, с. 403]. При застосуванні інтерактивних методів сильніше за все діє на інтелектуальну активність дух змагання, суперництва, коли учасники колективно шукають істину. Крім того, діє також такий психологічний феномен, як зараження (не імітація, а саме зараження), і будь-яка висловлена сусідом думка здатна мимоволі викликати власну, аналогічну або близьку до висловленого чи, навпаки, зовсім протилежну.

Організація інтерактивної навчальної діяльності студентів на занятті включає такі етапи: усвідомлення навчальної задачі, яка поставлена перед групою; пошук (обговорення) кращого варіанту вирішення задачі; узагальнення різних думок; підбиття підсумків; презентація групового варіанту вирішення поставленої задачі. Як правило, та навчальна задача, яку ставить викладач перед групами, по-різному сприймається студентами. Це обумовлено індивідуальними особливостями сприйняття студентів. Крім того, зміст навчального завдання для групи має інший характер, ніж при традиційних методах навчання. Тільки нестандартна постановка проблеми спонукає студентів шукати допомоги один у одного, обмінюватися думками – так формується спільна позиція групи. Є.В. Коротаєва підкреслює, що для визначення спільної позиції групи дуже важливо, щоб поставлене завдання було правильно усвідомлене всіма членами групи [4, с. 184].

Етап підбиття підсумків показує, наскільки вдалося групі виконати поставлене завдання. В процесі обговорення треба вчити студентів слухати один одного, приймати чужу точку зору, поступатися або навпаки знаходити такі аргументи, які, не ображаючи, доводять правильність позиції, думки.

Організація роботи на етапі презентації групових рішень, запропонована Є.В. Коротаєвою, представлена у таблиці 1 [4, с. 186]:

Організація презентацій групових рішень

Форми спільної діяльності	Варіанти презентації групових рішень
Спільно-індивідуальна	Кожна група представляє підсумок своєї діяльності; рішення обговорюються, із них обирається найкраще
Спільно-послідовна	Продукт діяльності кожної групи стає певною сходинкою до вирішення загальної проблеми
Спільно-взаємодіюча	Необхідно перегрупувати учасників, у результаті між новими групами відбувається інтенсивний обмін напрацюваннями. Після повернення у попередні групи учні мають можливість при мінімальних тимчасових витратах знайти спільне вирішення проблеми

Етап презентації групових рішень змінюється етапом, який можна визначити як відмінну особливість інтерактивного навчання, – рефлексію заняття. Слід зазначити, що навчальна взаємодія має виконувати не тільки функцію вирішення навчальної задачі, але й надання підтримки членами групи. Якщо перша функція здійснюється в силу самої навчальної ситуації, то реалізація другої оцінюється саме на рефлексивному етапі. Складність його полягає не стільки в небажанні студентів розібратися в своїх почуттях, скільки в нездатності виразити свої відчуття. Тому викладачеві варто заздалегідь підібрати запитання, які допоможуть студентам зрозуміти і адекватним чином висловити ставлення до ситуації, що відбулася. Ефективність рефлексивного етапу залежить також від готовності студентів до самоаналізу. Важливо, щоб рефлексія була присутня на кожному занятті, щоб в неї на перших порах включалися всі без винятку учасники.

Відмінність основ інтерактивного навчання від традиційного вимагає перегляду звичайної системи оцінки діяльності студентів, що є характерним для всіх підходів, орієнтованих на суб'єкт-суб'єктне навчання. Г.А. Цукерман з цього приводу стверджує: «Головний принцип аналізу помилок спільної роботи: розбирати не змістовну помилку (наприклад, неправильно складену схему), а хід взаємодії... При оцінці роботи групи слід підкреслювати не стільки учнівські, скільки людські чесноти: терплячість, доброзичливість, дружелюбність, ввічливість, привітність...» [7, с. 159-160].

Висновки. Інтерактивний – означає можливість взаємодіяти або знаходитись у режимі бесіди, діалогу з ким-небудь. Суть інтерактивного навчання студентів полягає в тому, що всі учасники навчального процесу взаємодіють між собою, обмінюються інформацією, спільно

вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють дії інших учасників і свою власну поведінку, занурюються в реальну атмосферу ділового співробітництва з розв'язання низки проблем відповідно до їх інтересів, потреб і запитів, мають змогу розуміти і рефлектувати з приводу того, що вони знають. При цьому відбувається постійна зміна видів навчальної діяльності: ігри, дискусії, робота в малих групах.

За результатами дослідження нами визначено наступні психодидактичні умови ефективної організації інтерактивного навчання студентів педагогічного університету: організація партнерської взаємодії через діалог, полілог учасників між собою й викладачем; створення атмосфери змагання, суперництва, коли учасники колективно шукають істину; нестандартна постановка навчальної задачі (проблеми); готовність студентів до самоаналізу; наявність заздалегідь підготовлених запитань, які допоможуть студентам зрозуміти і адекватним чином висловити ставлення до ситуації на етапі рефлексії; включення у рефлексію кожного учасника заняття; усвідомлення кожним учасником цінності інших людей; створення сприятливого емоційного клімату мікрогрупи, атмосфери зацікавленості і довіри один до одного; надання підтримки кожному члену групи.

Перспективи подальших розвідок. Ця стаття не вичерпує всіх аспектів проблеми впровадження інтерактивного навчання у систему вищої освіти. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення готовності викладачів педагогічних університетів до організації педагогічної взаємодії зі студентами, розробку критеріїв їх готовності та обґрунтування системи роботи вищого навчального закладу з формування у викладачів готовності до інтерактивної взаємодії зі студентами.

Список використаних джерел

1. Біляковська О. Інтерактивні технології навчання як ефективний засіб підвищення якості педагогічної підготовки студентів у класичному університеті / О. Біляковська // Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / ред. кол.: Н.С. Побірченко (гол. ред.) та інші. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. – Випуск 4. – Ч. 2. – С. 55-60.
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: комплексный подход / А.А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.
3. Зимняя И.А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя. – Ростов н/Д.: Феникс, 1997. – 480 с.
4. Коротаева Е.В. Педагогические взаимодействия и технологии /Е.В. Коротаева. – Мин-во образования и науки. Уральский гос. пед. ун-т. – М.: Academia, 2007. – 256 с.

5. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
6. Сисоева С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб./С.О. Сисоева.– НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.
7. Цукерман Г.А. Виды общения в обучении / Г.А. Цукерман. – Томск: Пеленг, 1993. – 270 с.

В статье авторы раскрывают сущность понятия «интерактивное обучение», анализируют содержание деятельности участников интерактивного обучения на каждом этапе занятия, определяют психодидактические условия эффективной организации интерактивного обучения студентов педагогического университета.

Ключевые слова: *интерактивное обучение, рефлексия, само-развитие, презентация, эмоциональный климат, компетенции, интерактивные методы, взаимодействие.*

In the article the author reveals the essence of the concept of «interactive learning», analyzes the content of the activities of participants in interactive learning at each stage of the lesson, determines psycho-didactic conditions effective interactive training of students of pedagogical University.

Keywords: *online learning, reflection, self-development, presentation, emotional climate, competence, interactive methods, interaction.*